

Primjeri društveno-kulturnih centara

Ana Abramović

Prostori društvenosti

Do stvaranja novih prostora zajedničke društvenosti dolazimo kroz konceptualiziranje modela novih društveno-kulturnih centara te brojne napore koji se posljednjih godina ulažu u pronalaženje održive financijske infrastrukture za izgradnju takvih centara u postojećim, ali i napuštenim i devastiranim objektima vojne i industrijske baštine. U suočavanju s nizom prepreka koje uvjetuju pomake prema osnivanju novih tipova institucija, tema društveno-kulturnih centara uzima poseban zamah tijekom raspisivanja javnih poziva za preuređenje industrijskih lokacija, korištenja mogućnosti financiranja iz strukturnih fondova te izgradnju nacionalnih i lokalnih strategija za održiv kulturni razvoj. U svakom momentu naglašena je važnost izgradnje modela civilno-javnog partnerstva te suradnje s civilnim društvom kako bi se otvaranje novih tipova javnih prostora odvijalo u društveno odgovornim uvjetima.

Oaze društvene i kulturne proizvodnje u Europi

Primjeri suvremenih modela društveno-kulturnih centara, kakvi se u posljednjih dvadesetak godina osnivaju u Europi i svijetu, pokazatelj su zanimljivog pomaka u urbanim i kulturnim praksama i prilagodbe novom društvenom i kulturnom kontekstu. S obzirom na aktualne društvene prilike, jedan od važnijih ciljeva ovakvih centara može biti ostvarivanje socijalne integracije. To su mjesta gdje se realiziraju programi cjeloživotnog obrazovanja, aktivnosti koje doprinose uključivanju manjina u život zajednice te bogat umjetnički program, dostupan i relevantan širim skupinama stanovništva. Ovakvi centri uključivi su prema društvenom poduzetništvu te ističu svoj pozitivni utjecaj na gospodarski razvoj. Osim toga, osnivanje društvenih centara praksa je kojom urbana dobra, a često je riječ o napuštenim prostorima kao što su bivši tvornički pogoni, zadržavaju svoju društvenu važnost, a njihova ponovna upotreba doprinosi smanjenju siromaštva, nezaposlenosti, zagađenja i slično. Ponovna aktivacija napuštenih prostora zrela je alternativa njihovom propadanju ako se u procesu osmišljavanja i pripreme projekata vodi računa o realnim potrebama zajednice te izgradnji aktivnog odnosa s novim korisnicima. Brojni su primjeri uspješnih prenamjena i adaptacija ispražnjenih objekata (vodotornjevi, svjetionici, bivše crkve i zatvori, tvrđave ili bunker) koji kroz povezivanje urbanih i kulturnih praksi ne postaju isključivo mjestom proizvodnje kulturnog i umjetničkog programa, nego i mjestom susreta šire zajednice.

U daljnjem tekstu bit će riječi o novonastalim ustanovama čiji je javni program prepoznatljiv po suvremenom i multidisciplinarnom spoju društvenih, kulturnih i umjetničkih praksi.

[Ufa Fabrik](#) internacionalno je prepoznat kulturni i komunikacijski centar u berlinskoj četvrti Tempelhof. Na mjestu nekadašnjih filmskih studija danas djeluje centar čiji javni program uključuje različite sadržaje, od glazbenih nastupa, kazališnih i plesnih izvedbi, filmskih projekcija pa sve do obrazovnih programa ili umjetničkih rezidencija. Ufa Fabrik jedan je od najpoznatijih i najuspješnijih primjera društveno-kulturnih centara u Europi, s kontinuiranim porastom broja kulturnih, društvenih i ekoloških projekata koji se ovdje realiziraju. U sklopu centra se nalazi jedan od najvećih berlinskih sistema za proizvodnju solarne energije. Osim toga, ovdje je i životinjska farma za djecu te centar za pomoć obiteljima, mladima i ostalim skupinama u nepovoljnom položaju. Cilj centra je na dnevnoj bazi privlačiti do tisuću ljudi koji u kulturnim aktivnostima uživaju stimulirajući svoje ideje i mogućnosti. Cijeli kooperativni eksperiment življenja i rada u koraku je s razvojem civilnog društva te podrazumijeva uspješnu suradnju s lokalnim i gradskim vlastima, kao i međunarodnim partnerima.

U stockholmskoj četvrti Botkyrka nalazi se [Subtopia](#), centar koji upravlja prostorom od čak 15 000 kvadratnih metara za potrebe suvremenog cirkusa, filmskih studija, urbane umjetnosti, plesa, glazbe i još mnogo toga. Zanimljiva je i povijest korištenja ovog prostora: švedski izumitelj Lars Magnus Ericsson krajem 19. stoljeća ovdje gradi modernu farmu, a poznat je i podatak da su na mjestu današnjeg restorana nekada hranili krave. Zatvaranjem manjih industrijskih pogona u drugoj polovici 20. stoljeća, kompleks naposljetku ostaje bez ikakve funkcije pa ga krajem prošlog stoljeća švedske vlasti od privatnika otkupljuju za svega jednu švedsku krunu. Pred kraj devedesetih godina prostor počinje koristiti cirkuska organizacija Cirkor, a početkom novog tisućljeća, s obnovom infrastrukture, ovdje dolaze i druge kulturne organizacije. Subtopia službeno postoji od 2002. godine, otkad rapidno raste: danas je dom više od 50 organizacija (poduzeća i neprofitnih organizacija) s 200 ljudi koji svakoga dana ovdje dolaze na rad. Kroz svoje djelatnosti oni povezuju kulturu, umjetnost i obrazovanje s poslovnim modelima i društvenim poduzetništvom. Subtopia je primjer upravljanja ogromnom infrastrukturom: osim velikih i dobro opremljenih konferencijskih dvorana, tu su prostori za rad, kuhinje, garderobe i slično.

Da upravljanje velikim prostornim kapacitetima istodobno može povezati kreativnost i demokratska načela pokazuje i primjer [WUK-a](#), kojem grad Beč prepušta upravljanje nad kompleksom bivše tvornice lokomotiva. Riječ je o 12 000 kvadratnih metara za samoorganiziranu kulturu, obrazovne programe i društvenu interakciju. WUK okuplja oko 150 organizacija, inicijativa i individualaca u sedam autonomnih sektora: društvenopolitičke inicijative, djeca i mladi, interkulturalne aktivnosti, izvedbene umjetnosti, obrazovni programi, vizualna umjetnosti i glazba. Logika upravljanja temelji se na ideji autonomije i samoupravljanja, a provodi se kroz prakse zajedničkog odlučivanja te organizaciju mjesečnih plenarnih sastanaka. Tu je i Forum kao koordinacijsko tijelo WUK-a te upravni odbor koji donosi strateške odluke.

Bečki [Interkulturalni centar](#) pomiče smjer suvremenih kulturnih i društvenih praksi prema inkluzivnosti i integraciji kultura. U zemlji integracije, ovaj centar se već više od dvadeset godina bavi kulturnim razlikama. Susret različitih jezika i običaja u ovom je gradu svakodnevna (od vrtića i škola, do tržišta rada i medicinske skrbi) te je interkulturalna komunikacija itekako bitna

za njihov uspješan suživot. Centar je usmjeren na suradnju sa školama, organizira obrazovne programe, sudjeluje u razvoju integracijskih principa i politika te provodi brojne interkulturalne i integracijske projekte. Osim Interkulturalnog centra, treba spomenuti i bečki [Brunnenpassage](#) koji od 2007. godine okuplja heterogenu publiku kroz autentične i neuobičajene suradnje koje pomiču granice uobičajenih praksi u kulturi. Program se sastoji od glazbe, plesa, filma, kazališta, izložbenih događanja i sadržaja za jačanje lokalne zajednice, a najveći izazov kulturni djelatnici ovdje pronalaze u kreiranju dijaloga između različitih društvenih grupa koje okupljaju na svojim besplatnim programima. Naime, tim ovog centra čine djelatnici koji se služe jezicima multikulturalnog Beča: turskim, srpskim, hrvatskim, bosanskim, španjolskim, ruskim, engleskim, danskim, francuskim, dari, fulani i njemačkim.

Zanimljiv je i primjer kulturnog centra [Stanica](#) u Bratislavi. Napušteni objekt na još uvijek funkcionalnoj željezničkoj stanici postaje kulturni centar i nastavlja biti mjestom susreta ljudi i prolaznika koji ovdje izmjenjuju svoje priče i iskustva. Osim ovog multifunkcionalnog prostora u kojem je moguća produkcija različitih kazališnih, filmskih događanja te izložbi, u njegovoj okolini se nalazi i park kao velik javni prostor pogodan za realizaciju koncerata, umjetničkih radionica za djecu i slično.

Prema društveno-kulturnim centrima u Hrvatskoj

U Hrvatskoj je aktivno više zagovaračkih platformi i inicijativa koji ukazuju na potrebe oživljavanja neiskorištenih prostora za poboljšanje kvalitetnog života zajednice. Paralelno s tim, organizacije nezavisne kulture suočavaju se s problemom nedostatka prostora za proizvodnju i prezentaciju rada. No, procesi prenamjene i obnove napuštene vojne i industrijske infrastrukture spori su i ovisni o brojnim nepovoljnim čimbenicima među kojima je i sporo donošenje odluka o prostornom planiranju na lokalnim i nacionalnim nivoima. Konkretnih aktivnosti prema osnivanju društveno-kulturnih centara kao novih modela institucija u posljednjih itekako je bilo. Primjerice, na poziv Zaklade u 2012. godini svoje pilot-programe za razvoj društveno-kulturnih centara prijavilo je 35 gradova, a 20 ih je dobilo sredstva za izradu tehničke dokumentacije i razvoj suradnje s civilnim organizacijama i građanima. Među njima izdvojile su se inicijative iz Splita, Rijeke, Pule, Karlovca i Čakovca.

Društveni centar Rojc primjer je najvećeg domaćeg prostora u javnom vlasništvu koji stoji na raspolaganju inicijativama civilnog društva. Riječ je o najvećem zdanju u Puli koji danas nastanjuju udruga (na kvadraturi od 6 000 metara). Čak 4 000 kvadratnih metara ovog zdanja čine oslikani hodnici. Unatoč tome što se gradske vlasti ponose "svojim najznačajnijim projektom za razvoj društvenog sektora koji je krenuo 2002. godine", Rojc je prava enciklopedija izazova s kojima se civilne inicijative suočavaju pri upravljanju ovako velikim prostorom zajedničkog djelovanja. 2000.-ih godina krenulo se s polaganim podizanjem kvalitete zgrade za njezino zajedničko korištenje, ponovnim uvađanjem instalacija, centralnog grijanja. Naime, i prije 2002. godine Rojc je bio prostorom autonomne kulture, a tijekom devedesetih su ovaj bivši vojni kompleks koristile izbjeglice. Danas su korisnici Rojca većinom organizacije koje pripadaju području kulture i umjetnosti. Unutar zgrade se nalazi i "Dnevni boravak" kao javni prostor zajedničkih aktivnosti kojim upravlja Savez udruga Rojca.

Zgrada Doma mladih u Splitu izgrađena je 1984. godine za potrebe Mediteranskih igara, ali nikad nije dovršena. Danas njome upravlja javna ustanova Multimedijalni kulturni centar kao pridružena članica zagovaračke inicijative Platforma Doma mladih. Platforma djeluje od 2012. godine te kroz povezivanje s akterima izvaninstitucionalne kulture na području umjetnosti, kulture i mladih osmišljava model suupravljanja prostorom Doma mladih u uvjetima neadekvatne infrastrukture za kulturnu proizvodnju. Platformu čini 11 organizacija nezavisne kulture koje ovdje realiziraju svoj umjetnički, edukacijski i istraživački program s područja glazbenih, scenskih, filmskih i suvremenih umjetničkih praksi.

2012. godine u Karlovcu je pokrenuta mreža organizacija i pojedinaca KAoperativa koja otad sustavno doprinosi razvoju uvjeta za rad i produkciju organizacija nezavisne kulturne scene. Lokacija karlovačkog društvenog-kulturnog centra, koju predlaže ova inicijativa, mogla bi biti zgrada Hrvatskog Doma, nekadašnjeg doma kulture iz 1932. godine. Tako bi zgradi bila vraćena njena prvotna i višestruka funkcija, a njena ponovna upotreba odgovarala bi potrebama i životnom stilu građana. U zgradi Hrvatskog Doma danas se nalazi "Mala scena" koja, unatoč neodrživosti i problemima s financiranjem hladnog pogona i programa, nastoji djelovati kao inkubator nezavisne glazbene, umjetničke i aktivističke karlovačke scene.

Uz postojeće inicijative prema društveno-kulturnim centrima koje su aktivne već nekoliko godina, Savez udruga Operacija grad je u 2016. godini pokrenuo Inicijativu za interkulturalni društveni centar u Zagrebu. U sklopu zagovaračke kampanje "Zagreb: otvoreni grad?", kroz niz kulturnih i društvenih aktivnosti realiziranih u zajedničkom djelovanju sa stanovnicima grada, stvorena su dinamična mjesta dijaloga i tolerancije, kreativnosti i solidarnosti. Između ostalog, u sklopu programa zaživio je društveni vrt te je održan interkulturalni nogometni susret. Zagreb je tom prilikom dobio novi ulični mural koji potiče na razmišljanje o izazovima suživota u zagrebačkim kvartovima, gdje unatoč različitostima "za svakog postoji mjesto i dobrodošlica". Slika otvorenog grada ostaje vrijednom imaginacijom i motivira na daljnja zagovaranja za uspostavljanje Interkulturalnog centra. Takav centar pridonosit će kvaliteti života u gradu, povećanju aktivnog sudjelovanja građana u društvenim aktivnostima i prevladavanju ostalih suvremenih izazova kao što su siromaštvo, nezaposlenost i isključenost.

Izvori:

Bertek, Tihana: [Umjetnost transformira grad](#)

Mrakovčić, Matija: <http://politicalcritique.org/archive/2016/the-current-state-of-socio-cultural-centers-in-croatia/>